

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٠٧٤٢

دانشگاه قم
پایان نامه کارشناسی ارشد علوم و قرآن و حدیث

عنوان
بررسی سندی و دلالتی و ترجمه روایات تفسیری
امام صادق (علیه السلام)
در جزء چهارده قرآن کریم

استاد راهنما:
دکتر محمد علی تجری

استاد مشاور:
دکتر سید رضا مودب

گردآورنده:
مریم تیزهوش پناه

۱۳۸۷ / ۲ / ۲۳

زمستان ۱۳۸۶

۱۰۶۴

« صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد »

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر «عجل الله تعالی فرجه الشریف»

جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد/ خانم مریم تیزهوش پناه / رشته : علوم قرآن و حدیث
تحت عنوان : بررسی سندی ودلالتی و ترجمه روایات تفسیری امام صادق(ع) در جزء ۴ قرآن کریم
با حضور هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ : ۳ / ۱۱ / ۸۶ تشکیل گردید .
در این جلسه، پایان نامه با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت و نامبرده نمره با عدد ۱۷/۵
با حروف هفده و نیم

با درجه : عالی ○ بسیار خوب ○ خوب ○ قابل قبول ○ دریافت نمود .

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبه علمی	امضاء
آقای ممدعلی تهری	استاد راهنما	مرئی	
آقای سیدرضا مودب	استاد مشاور	دانشیار	
آقای غلاممسین اعرابی	استاد ناظر	استادیار	
آقای ممدموهادنجفی	استاد ناظر	مرئی	
آقای عسکر دیرباز	نماینده کمیته تخصیلات تکمیلی	استادیار	

نشانی:

قم، جاده قدیم اصفهان،
دانشگاه قم

کدپستی: ۳۷۱۶۱۴۶۶۱۱

تلفن: ۲۸۵۳۳۱۱

دورنویس:

۲۸۵۵۶۸۴ معاونت آموزشی

۲۸۵۵۶۸۶ معاونت اداری

۲۸۵۵۶۸۸ معاونت دانشجویی

رئیس امور آموزش و تمصیلات تکمیلی

نام و امضاء:

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده

نام و امضاء:

۱۰۵۶۳۳

بضاعتی نامیز تقدیم به:

به بزرگ پرچمدار مذهب تشیع امام صادق (علیه السلام).

و

به ساحت مقدس و ملکوتی علی بن موسی الرضا (علیه السلام)، او که دستم را گرفت
و کریمانه بر سفره لطف و عنایت خود نشانند.

و

کریمه اهل بیت فاطمه معصومه (سلام الله علیها) که چند سالی را بر خوان لطف و نور
کرم این دو بزرگوار میهمان بودم.

و

به روح پاک پدرم و به مادر دلسوز و فداکارم.

تقدیر و سپاس :

با سپاس فراوان به درگاه ایزد منان و با درود و سلام بسیار به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و اهل بیت پاکش، اینک فرصت را غنیمت شمرده، از کلیه اساتید بزرگواری که تاکنون خوشه چین درخت علم و معرفتشان بوده ام تقدیر و تشکر به عمل می آورم. همچنین از استاد محترم جناب آقای محمد علی تجری که در مراحل مختلف تدوین این پایان نامه بزرگوارانه با راهنمایی ها و مشورت های دلسوزانه خود مرا مورد لطف و عنایت قرار دادند و نیز از جناب آقای دکتر سید رضا مؤدب استاد محترم مشاور که مرا در تکمیل این پایان نامه یاری نمودند، کمال تشکر و سپاسگذاری را دارم.

همچنین مراتب سپاس خود را از تمامی کسانی که در طول دوران تحصیل مرا یاری کرده اند بویژه خانواده محترم خواهرم که پیوسته یاور و مشوقم بوده اند و با پشت گرمیها و حمایتهای مادی و معنوی خود، نقش زیادی در موفقیت من داشته اند، صمیمانه تشکر و قدرانی می کنم و توفیقات تمامی این عزیزان را از خداوند منان خواهانم.

چکیده

این رساله با عنوان "بررسی روایات تفسیری امام صادق (علیه السلام)" که شامل ترجمه، بررسی سندی و دلالتی است، جمع آوری شده و در دو فصل به شرح زیر تنظیم گردیده است: در فصل اول طرح تحقیق به همراه کلیات مفاهیم و اصطلاحات دلالتی و حدیثی، میزان حجیت روایات تفسیری روش تفسیری امام صادق (علیه السلام) و فرقه های مذهبی که نامی از آنها در رساله برده شده است تعریف شده اند. در فصل دوم روایات تفسیری که امام صادق (علیه السلام) ذیل آیات جزء چهاردهم قرآن کریم وارد شده، از تفاسیر روایی جمع آوری شده و پس از آن کلیه روایات از منابع اصلی استخراج گردیده و ترجمه شده اند و سپس همه احادیث به صورت جداگانه مورد بررسی سندی و دلالتی قرار گرفته اند. احادیث جمع آوری شده در این تحقیق ۱۶۸ حدیث ذیل ۷۶ آیه می باشد که از میان آنها ۳۰ حدیث از نظر سند معتبر و بقیه مرسل، مهمل، یا مجهول می باشند و یا روایان آنها مورد جرح واقع شده اند ولی از نظر دلالت قریب به اتفاق احادیث معتبرند.

کلید واژه ها:

تفسیر روایی - روایات تفسیری - تفسیر امام صادق (علیه السلام) - بررسی سندی و دلالتی روایات

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
	فصل اول: کلیات
۵.....	۱- بیان موضوع
۶.....	۲_ ضرورت تحقیق
۶.....	۳- روش تحقیق
۷.....	۴- پیشینه تحقیق
۸.....	بحثی در حجیت روایات تفسیری
۹.....	تفسیر و روش تفسیری امام صادق و اهل بیت « علیهم السلام »
۹.....	تفسیر قرآن به قرآن
۱۰.....	تفسیر قرآن به سنت و روایات
۱۰.....	تفسیر و تبیین واژگان قرآنی
۱۱.....	جایگاه اسباب نزول در تفسیر امام صادق « علیه السلام »
۱۲.....	تفسیر آیات از راه شرح جریان تاریخی آن
۱۲.....	تبیین آیات با بیان مصادیق
۱۲.....	تبیین آیات به کمک برهان

۱۴	شرح و تبیین آیات
۱۴	تقسیم بندی روایات تفسیری امام صادق (علیه السلام)
۱۶	اصطلاحات سندی
۲۰	اصحاب اجماع
۲۱	توثیقات خاص و عام
۲۳	عده من اصحابنا
۲۴	فرقه های فاسد الاعتقاد
۲۴	غلات
۲۴	فطحیه یا افطحیه
۲۴	واقفیه
۲۵	عامی
۲۵	خطایه
۲۵	حروریه
۲۵	بتریه
۲۶	مشبهه
۲۶	جبریّه
۲۶	سخن آخر

فصل دوم: نصوص احادیث به همراه ترجمه و بررسی سندی و دلالی آنها

۲۸	سوره حجر
----	----------

۳۰.....	آیه ۲ و ۳
۳۴.....	آیه ۱۶
۳۶.....	آیه ۱۷ و ۱۸
۴۱.....	آیه ۲۱
۴۲.....	آیه ۲۴
۴۳.....	آیه ۲۶ و ۲۷
۵۰.....	آیه ۲۹
۵۸.....	آیه ۳۵
۶۰.....	آیه ۳۷ و ۳۸
۷۰.....	آیه ۴۱
۷۳.....	آیه ۴۲
۷۷.....	آیه ۴۳ و ۴۴
۷۱.....	آیه ۴۶
۸۸.....	آیه ۴۷
۸۷.....	آیه ۵۳ و ۵۴
۸۹.....	آیه ۷۵ و ۷۶
۱۰۲.....	آیه ۸۵
۱۰۳.....	آیه ۸۷

آیہ ۸۸ ۱۰۸.....

آیہ ۹۰ و ۹۱ ۱۱۱.....

آیہ ۹۴ ۱۱۲.....

آیہ ۹۷ و ۹۸ ۱۱۷.....

آیہ ۹۹ ۱۲۱.....

سورہ نحل ۱۲۳.....

آیہ ۱ ۱۲۳.....

آیہ ۵ و ۸ ۱۲۷.....

آیہ ۱۵ و ۱۶ ۱۳۲.....

آیہ ۲۶ ۱۴۰.....

آیہ ۲۸ ۱۴۱.....

آیہ ۳۶ ۱۴۳.....

آیہ ۳۸ ۱۴۵.....

آیہ ۴۳ ۱۴۹.....

آیہ ۴۵ ۱۶۰.....

آیہ ۵۱ ۱۶۱.....

آیہ ۵۲ ۱۶۴.....

آیہ ۶۰ ۱۶۵.....

۱۶۷.....	آیه ۶۱
۱۶۷.....	آیه ۶۶
۱۶۹.....	آیه ۶۷
۱۷۲.....	آیه ۶۸ و ۶۹
۱۷۷.....	آیه ۷۰
۱۷۹.....	آیه ۷۲
۱۸۱.....	آیه ۷۴
۱۸۲.....	آیه ۷۵
۱۸۷.....	آیه ۸۳
۱۹۰.....	آیه ۸۹
۲۰۱.....	آیه ۹۰
۲۰۳.....	آیه ۹۱ و ۹۲
۲۰۶.....	آیه ۹۷
۲۰۹.....	آیه ۹۸ و ۹۹ و ۱۰۰
۲۱۳.....	آیه ۱۰۲
۲۱۴.....	آیه ۱۰۶
۲۲۳.....	آیه ۱۰۸
۲۲۴.....	آیه ۱۱۲

آیه ۱۲۰ ۲۲۶

آیه ۱۲۳ ۲۲۹

آیه ۱۲۵ ۲۳۰

آیه ۱۲۶ ۲۳۲

بررسی اسناد احادیث در یک نگاه ۲۳۴

منابع و مأخذ ۲۳۷

قرآن گنجینه ای از آیات خداوند است که انگیزه بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) تلاوت و تعلیم آن برافراد بشر، تزکیه انسانها و بیرون آوردن آنان از ضلالت و گمراهی است. قرآن سفره ای است که خداوند تبارک و تعالی به وسیله رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) در بین بشر گسترده است تا همگان بهره خود را، از آن برگیرند. قرآن باب معرفت الله است و بدون آن، شناخت و معرفت الهی میسر نگردد.

«قرآن نوری است که خاموشی ندارد، چراغی است که درخشندگی آن زوال نپذیرد. دریایی است

که ژرفای آن درک نشود، راهی است که رونده آن گمراه نگردد، شعله ای است که نور آن تاریک

نشود، جدا کننده حق و باطل است که درخشش برهانش خاموش نگردد، بنایی است که ستون های آن

خراب نشود.....»^۱

رسول گرامی اسلام مدینه علم و باب معرفت قرآن کریم است و علی (علیه السلام) باب این

شهر، پس بعضی از مسائل این کتاب عظیم را کسی جز اولیا الهی نمی تواند، درک کند و دیگران تنها با

رجوع به تفسیری که از دیگران رسیده و آن هم به میزان استعداد و شایستگی خود می توانند بدان راه یابند.

نخستین کسی که قرآن را با ویژگیهایش برای مردم تفسیر و بیان می کرد خود رسول خدا (صلی الله

علیه و آله) بود و تا زمانی که حیات داشت صحابه و یاران در این امر دخالت نمی کردند. و بعد از پیغمبر

نیز ائمه معصومین عهده دار این امر شدند.

سخنان ائمه (علیهم السلام) درباره آیات قرآنی در تقسیم بندی روش های تفسیری، تحت عنوان

تفسیر روایی یا تفسیر مأثور مورد مطالعه قرار می گیرد، از آن جا که طبق حدیث شریف ثقلین، ایشان از

طرف پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان ثقل دوم معرفی شده اند که هدایت کننده از گمراهیها به سوی

نور می باشند، بنابراین کلام آنها نیز برای همیشه، یکی از بهترین تبیین کنندگان آیات قرآن خواهد بود.

بیشترین حجم احادیث تفسیری وارد شده از ائمه (علیهم السلام) مربوط به صادقین (علیهم السلام) می باشد و این به اوضاع و شرایط سیاسی و حکومتی زمان ایشان بر می گردد، این دو بزرگوار، از آزادی نسبی به دست آمده در زمان خویش به خوبی بهره برده، ضمن تربیت شاگردانی، احادیث بسیاری را در زمینه های مختلف و از جمله تفسیر قرآن، از خویش برجای گذارند.

متأسفانه در گذر زمان آفات بسیاری بر روایات ماثور و خصوصاً روایات تفسیری ائمه (علیهم السلام) وارد شده است که از جمله آنها ضعف اسانید، کثرت وضع و جعل و زیادی اسرائیلیات را می توان نام برد.^۱

تحقیق حاضر پیرامون احادیث تفسیری امام صادق (علیه السلام) در جزء چهاردهم قرآن مجید صورت گرفته است از مجموع ۲۲۷ آیه این جزء که شامل سوره های «حجر» و «نحل» می باشد. ۱۶۸ روایت از ایشان در ذیل ۷۶ آیه وارد شده است که مورد بررسی سندی و دلالتی و ترجمه قرار گرفته اند. در ترجمه روایات سعی شده است که ترجمه ای هماهنگ و روان ارائه شود و از کتب روایی ترجمه شده، نیز استفاده شده است و چون این ترجمه ها توسط افراد مختلف و به سبک های متفاوت انجام شده، برای ایجاد هماهنگی بین ترجمه ها در آنها دخل و تصرفاتی صورت گرفته است، لذا در مواردی که از ترجمه روایات استفاده شده است، بار اول به نام مترجم اشاره شده است و نام کامل کتاب و مترجم و سایر مشخصات کتاب در پایان در فهرست منابع ذکر شده است.

شایان ذکر است روایات یاد شده، تنها منسوب به امام صادق (علیه السلام) است و صدور آن از معصوم قطعیت ندارد، لذا هر کجا عباراتی نظیر «امام صادق (علیه السلام) فرمودند» آمده است، به معنای اطمینان از صدور آن از معصوم نیست، بلکه به جهت پرهیز از تکبرار مطالبی همچون «فلان راوی از آن حضرت نقل می کند» و یا «گفته شده که امام در مورد این آیه چنین فرموده است» و عباراتی از این دست، ذکر شده است.

۱. محمد هادی معرفت، التفسیر و المفسرون فی ثوبه الثشیب (مشهد: الجامعه الرضویه للعلوم الاسلامیه، ۱۳۷۷)، ج ۲، ص ۳۰.

در بررسی سندی، چون هدف روشن کردن وضعیت سند حدیث بوده است؛ اگر تمامی راویان ثقه بوده اند، شواهدی از کتب رجالی متقدم و متأخر برای وثاقت آن ذکر شده و اگر روایت بنابر دلایلی ضعیف بوده، فقط به دلایل ضعف آن اشاره شده و در مورد راویان ضعیف آن نیز شواهدی آورده شده است و به شرح حال دیگر راویان پرداخته نشده است.

و در آخر نیز احادیث مورد بررسی دلالتی قرار گرفته اند، اهمیت بررسی دلالتی از آن جا روشن می شود که اسناد بسیاری از این احادیث قطع شده یا به طور مرسل نقل شده و یا در آنها افراد ضعیف به چشم می خورد ولی از نظر دلالت بر مضمون آیه، قریب به اتفاق احادیث معتبرند.

این رساله، مشتمل بر یک مقدمه و دو فصل است که: فصل نخست به کلیات و فصل دوم به ذکر روایات، ترجمه، بررسی سندی و دلالتی آنها اختصاص یافته است.

فصل اول:

کلیات

۱. بیان موضوع

تفسیر روایی یا اثری؛ یعنی تفسیر مبتنی بر مآثور عبارت است از تفسیر قرآن براساس احادیث پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و روایات منقول از ائمه معصومین (علیهم السلام) (نزد شیعه)^۱ و یا احادیث منسوب به صحابه (از دیدگاه اهل سنت)^۲ اعتماد مسلمانان صدر اسلام در مسئله فهم قرآن به روایات تفسیری، بویژه شیعه که به جهت اتصال روایات اهل بیت (علیهم السلام) به سرچشمه وحی، همچون آیات قرآن همگان آن را می پذیرفتند، سبب شد این روش اصیل ترین شکل تفسیر و مطمئن ترین راه دستیابی به حقایق معارف قرآنی به شمار آید^۳

این تحقیق در بردارنده، مجموعه روایاتی است که در تبیین و توضیح آیات جزء ۱۴ قرآن از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است مجموع این روایات ۱۶۸ روایت در ذیل ۷۶ آیه است که ترجمه و مورد بررسی سندی و دلالتی قرار گرفته اند.

۱. محمد علی ایازی، المفسرون حیاتهم و منهجهم (تهران: الطباعة والنشر وزارت الثقافة والارشاد الاسلامی، ۱۴۱۴ق)، ص ۶۱.

۲. بدرالدین محمد بن عبدالله الزرکشی، البرهان فی علوم القرآن (بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۰۸ق)، ج ۲، ص ۱۷۴.

۳. عباسعلی عمید زنجانی، مبانی و روش های تفسیر قرآن (تهران: چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۳ ش)، ص ۱۹۱.

۲. ضرورت تحقیق

با نگاهی به روایات وارده از ائمه معصومین (علیهم السلام)، اعم از روایات تفسیری و فقهی و غیر آن، در بین آنان روایات مخدوش و غیر صحیح زیاد به چشم می خورد. که بررسی متن و سند این احادیث ضروری به نظر می رسد و لیکن این بررسی، بیشتر در حوزه احادیث فقهی صورت گرفته است و در مورد سایر احادیث، چنین تبعی علی رغم اهمیت و ضرورت آن انجام نشده است، در حالیکه اهمیت بررسی روایات تفسیری کمتر و آسانتر از روایات فقهی نیست و نیاز به آشنایی کامل در ابعاد مختلف معارف قرآنی دارد.^۱

۳. روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان نامه، همانند اغلب مطالعات حوزه علوم انسانی و دین پژوهی، به صورت کتابخانه ای بوده است، چرا که منابع این پایان نامه به صورت کتابخانه ای بوده است. بدین صورت که: ابتدا احادیث تفسیری امام صادق (علیه السلام) در جزء چهارده قرآن کریم، از تفاسیر «البرهان» و «نورالثقلین» به طور همزمان جمع آوری گردید. و پس از دقت و امعان نظر موارد مشترک غیر ضروری حذف، آنگاه با استفاده از تفاسیر روایی دیگر همچون «العیاشی» و «الصفافی» و «کنزالدقائق» به استدراک روایات پرداخته شد.

در مرحله بعد تا آنجا که امکان داشت روایات مرسل از منابع اصلی مسند سازی شد در میان کتب تفاسیر معتبر اهل سنت همچون «الدر المنثور» سیوطی و «جامع البیان» طبری نیز مورد توجه و دقت قرار گرفت ولی متأسفانه روایتی از امام صادق (علیه السلام) یافت نشد ولی هر جا حدیثی در تأیید مفاد روایات رسیده از امام صادق (علیه السلام) آمده بود به آن اشاره شده است. سپس با استفاده از کتب لغت و کتب

۱. ر.ک: مرتضی عسکری، «تحریف ناپذیری قرآن»، گیهان اندیشه، ۲۸ (بهمن و اسفند)، ۴۵.

روایی ترجمه شده، ترجمه ای هماهنگ از روایات ارائه شد. بعد از آن با مراجعه به جوامع رجالی متقدم و متأخر به چگونگی حال رجال سلسله سند روایات پرداخته شد. در بررسی دلالتی نیز با توجه به مضامین احادیث به کتب تفسیری، شروح کتب حدیثی و فقهی و کتب لغت و امثال آن مراجعه و نکاتی که به توضیح و فهم روایت کمک می کرد، نقل گردید.

۴. پیشینه تحقیق

افزون بر روایاتی که در باب های مختلف از امام صادق (علیه السلام) رسیده است. به خصوص در زمینه تفسیر که به طور پراکنده در کتابهای حدیثی نقل و گزارش شده و یا شاگردان آن حضرت تدوین کرده اند و از بین رفته است، دو کتاب به نام های «مصباح الشریعه» و «تفسیر جعفر الصادق» در کتاب حقایق التفسیر القرآنی ابو عبدالرحمن سلمی، به امام صادق (علیه السلام) نسبت داده شده است. مصباح الشریعه، بیشتر حاوی مضامین اخلاقی و نکات اعتقادی است و قراین نشان می دهد که این کتاب، لااقل به دست امام نوشته نشده است، احادیث کتاب به صورت مرسل از امام (علیه السلام) نقل شده است، درباره کتاب تفسیر امام صادق (علیه السلام) نیز باید گفت: در آن مباحث تفسیری و تأویلی وجود دارد و رد پای عقاید باطنی در آن دیده می شود، نسبت این کتاب به امام نیز ثابت نشده است.^۱ تنها تحقیق به ثمر رسیده در این زمینه، جمع آوری و بررسی روایات تفسیری امام صادق (علیه السلام) تا جزء سیزدهم قرآن کریم است که طی دوازده پایان نامه توسط دانشجویان دانشگاه قم به انجام رسیده و دفاع شده است.^۲ و امید آن است که در آینده ای نه چندان دور، این بررسی در تمامی جزءهای قرآن کریم صورت گیرد.

۱. ر.ک محمد ابازی، سیر تطور تفاسیر شیعه (تهران: مؤسسه نمایشگاههای فرهنگی ایران، ۱۴۲۱ ق)، صص ۳۹ و ۴۰.

۲. [شایان ذکر است که بررسی روایات جزء ۱۳ در حال انجام می باشد].

بحثی در حجیت روایات تفسیری اهل بیت (علیهم السلام)

بدون تردید بر اساس آیات و روایات، قول پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان شارح قرآن و گفته اهل بیت (علیهم السلام) به عنوان یکی از تقلین از حجیت کافی برخوردار است، به شرط آنکه از طریق تواتر یا راهی دیگر، صدور آن از معصوم (علیه السلام) ثابت شده باشد. اما درباره حجیت روایات تفسیری، از سوی دانشمندان اسلامی، دودیدگاه کلی مطرح است:

الف: روایات تفسیری عمدتاً خبر واحدند و حجیت ندارند، زیرا به فرض پذیرش حجیت خبر واحد، این نوع خبر، تنها در باب احکام و عبادات پذیرفتنی است نه در تفسیر و اعتقادات.

ب: هرچند که روایات تفسیری عمدتاً خبر واحد است ولی از نظر حجیت و عدم آن، با اخبار آحادی که در عبادات و احکام وارد شده است تفاوتی ندارند. زیرا بر اساس آیه «نبا» هیچ اشاره ای به این که خبر باید درباره احکام باشد، نشده است و مفهوم مخالف آن نشانگر پذیرش مطلق خبر فاسق است.^۱

بررسی این دو دیدگاه بدانجا می انجامد که با پذیرش قول الف، باید خود را از شمار بسیاری از روایات تفسیری که به معصومین (علیهم السلام) منسوب است محروم سازیم. از سویی اعتماد بر سند یک روایت گاه انسان را به خطا می کشاند، زیرا حتی در کتب روایی معتبر، شماری از احادیث صحیح وجود دارد که به سبب سهو و نسیان راوی دلالت آن، خلاف قرآن و سنت قطعی است. بنابراین تنها راهی که باقی می ماند، نقد محتوای روایات است که در صورت موافقت آن با کتاب و سنت، پذیرش خبر واحد نیز بلا اشکال است.^۲

۱. رک: محمد بن الحسن الطوسی، التبیان فی تفسیر القرآن (بی جا]: مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۹ ق)، ج ۱، ص ۱۴، محمد فاضل لنکرانی، مقدمات بنیادین علم تفسیر، ترجمه

محمد رسول دریایی (تهران: بنیاد قرآن، ۱۳۸۱ ش)، ص ۲۹۱-۲۹۳.

۲. رک: علی اکبر رستمی، آسیب شناسی و روش شناسی تفسیر معصومان (علیهم السلام) (بی جا]: کتاب مبین، ۱۳۸۰ ش)، ص ۳۵.